

Mirosław Szumiło

Rozmowy Edwarda Gierka z dyplomatami sowieckimi w latach 1963–1965 (dokumenty odnalezione w RGASPI)

Komunizm: system – ludzie – dokumentacja 2, 315-337

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mirosław Szumiło

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

**Rozmowy Edwarda Gierka z dyplomatami
sowieckimi w latach 1963–1965
(dokumenty odnalezione w RGASPI)**

W polskiej historiografii utrwalił się, w dużej mierze intuicyjny, pogląd, że Edward Gierek objęcie w grudniu 1970 r. funkcji I sekretarza KC PZPR zawdzięczał przede wszystkim swoim wcześniejszym powiązaniom z Moskwą. Nasza wiedza na ten temat opierała się jednak głównie na domysłach i relacjach świadków jego spotkań z Sowietami. Dużą rolę odegrały wydane w 1992 wspomnienia Piotra Kostikowa, który od 1964 r. zajmował się sprawami polskim w Wydziale Łączności z Partiami Robotniczymi i Komunistycznymi Państw Socjalistycznych KC KPZR¹.

Informacji tych nie można było jednak zweryfikować w dokumentach sowieckich, gdyż w archiwach rosyjskich obowiązuje co najmniej 50-letni okres zakazu udostępniania akt. Dokumenty KPZR wytworzone po 1953 r., czyli po śmierci Stalina, przechowywane są w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historii Najnowszej (Rossijskij Gosudarstwiennyj Archiw Nowiejszej Istorii – RGANI). W praktyce w ostatnich latach udostępniano dokumenty z lat 1953–1958, przy czym część z nich pozostaje wciąż utajniona. Najwięcej informacji o kontaktach działaczy PZPR z ambasadorami i innymi dyplomatami sowieckimi w Polsce znajduje się oczywiście w niedostępnym dla badaczy Archiwum Polityki Zagranicznej Federacji Rosyjskiej (Archiw Wnieszniej Politiki).

Istnieje jednak możliwość dotarcia do części dokumentów sowieckiej dyplomacji inną drogą. W aktach personalnych polskich komunistów, przechowywanych obecnie w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historii Społeczno-Politycznej (Rossijskij Gosudarstwiennyj Archiw Socjalno-Politiczeskoj Istorii – RGASPI), obok ankiet, życiorysów, opinii i charakterystyk, gromadzono bowiem

¹ P. Kostikow, B. Roliński, *Widziane z Kremla. Moskwa, Warszawa – gra o Polskę*, Warszawa 1992.

również wyciągi z zapisów rozmów dyplomatów sowieckich z działaczami PZPR. Teczki tych działaczy, którzy byli członkami władz partyjnych po 1970 r. są z reguły nadal utajnione i niedostępne dla badaczy, w tym także akta Gierka. Jednakże wyciągi z jego rozmów z konsulem sowieckim w Krakowie trafiły do akt personalnych innych działaczy, których nazwiska przewijają się w danej rozmowie. Dzięki temu podczas kwerendy w RGASPI dość przypadkowo udało mi się dotrzeć do siedmiu takich wyciągów z lat 1963–1965. Trzy z nich zachowały się w teczce Romana Zambrowskiego², po jednym w teczkach: Jerzego Albrechta³, Adama Rapackiego⁴, Artura Starewicza⁵ i Józefa Olszewskiego⁶. Oprócz wyciągów publikuję także zawierający bardzo ciekawą opinię o Gierku fragment opracowania z 1965 r., pochodzący z teczki Józefa Cyrankiewicza⁷, a wytworzony prawdopodobnie przez sowiecką ambasadę w Warszawie.

W tytule jednego z dokumentów (z 10 lipca 1963 r.) wspomina się co prawda tylko o rozmowie konsula w Poznaniu F. Szarykina z I sekretarzem KW PZPR w Poznaniu Janem Szydłakiem⁸, ale większa część tej notatki obejmuje refleksje Gierka wyrażone podczas spotkania z konsulem w Krakowie M. Wołkowem.

Piotr Kostikow wspominał, że Leonid Breżniew zwrócił uwagę na Gierka w końcu 1966 r., zaś „gdzieś między wrześniem a listopadem 1968 r. w Moskwie dojrzewała myśl, że należy poważnie się

---

² Roman Zambrowski (1909–1977) – działacz komunistyczny, członek Komunistycznego Związku Młodzieży Polski (KZMP) od 1924 r., absolwent Międzynarodowej Szkoły Leninowskiej w Moskwie. W latach 1931–1936 kierownik Sekretariatu KC KZMP, od 1939 r. przebywał w ZSRS. 1943–1944 – oficer polityczno-wychowawczy w Wojsku Polskim. W latach 1945–1963 członek Biura Politycznego KC PPR/PZPR, 1948–1954 i 1956–1963 – sekretarz KC PZPR. 1945–1954 – przewodniczący Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym.

³ Jerzy Albrecht (1914–1992) – działacz PPR i PZPR, w latach 1956–1960 sekretarz KC, 1960–1968 – minister finansów.

⁴ Adam Rapacki (1909–1970) – działacz PPS i PZPR, w latach 1948–1968 zastępca członka i członek Biura Politycznego KC PZPR, 1956–1968 – minister spraw zagranicznych.

⁵ Artur Starewicz (ur. 1917) – działacz PPR i PZPR, 1956–1963 – kierownik Biura Prasy KC, 1963–1971 – sekretarz KC PZPR.

⁶ Józef Olszewski (1916–2002) – działacz komunistyczny, w latach 1950–1957 I sekretarz KW PZPR w Katowicach, 1956–1964 – kierownik Wydziału Ekonomicznego KC PZPR.

⁷ Józef Cyrankiewicz (1911–1989) – działacz PPS i PZPR, 1948–1971 – członek Biura Politycznego KC PZPR, 1947–1952 i 1954–1970 – prezes Rady Ministrów PRL.

⁸ Jan Szydłak (1925–1997) – działacz PPR i PZPR, 1960–1968 – I sekretarz KW PZPR w Poznaniu, 1968–1977 – sekretarz KC, 1970–1980 – członek Biura Politycznego KC PZPR.

liczyć z jego przywództwem w Polsce”⁹. Tymczasem z publikowanego poniżej Dokumentu nr 8 wynika, iż stało się to trzy lata wcześniej. Już w maju 1965 r. Gierek wyrósł do roli pośrednika między zwalczającymi się frakcjami w PZPR i był uważany przez sowiecką ambasadę za „jedynego ewentualnego pretendenta na stanowisko pierwszego sekretarza KC PZPR”.

Na taką pozycję i opinię w Moskwie Gierek pracował niewątpliwie przez wiele lat. Pierwsze kontakty z „towarzyszami radzieckimi” nawiązał przypuszczalnie podczas swojej działalności w Belgii w latach czterdziestych. Po objęciu w 1954 r. pierwszego samodzielnego stanowiska w aparacie partyjnym PZPR, tj. kierownika Wydziału Przemysłu Ciężkiego KC, spotykał się regularnie z sowieckimi dyplomatami w Polsce. Był to jeden z czynników, który przyczyniły się do jego awansu na sekretarza KC w marcu 1956 r. Z notatki sporządzonej po rozmowach Chruszczowa z kierownictwem PZPR w Warszawie 19 października 1956 r. wynika, że już wtedy był uważany (obok Konstantego Rokossowskiego¹⁰, Franciszka Józwiaka¹¹ i Zenona Nowaka¹²) za jednego najważniejszych „przyjaciół Związku Sowieckiego” w Polsce. W następnych latach Gierek stał na czele najsilniejszej organizacji wojewódzkiej PZPR w Katowicach, a od marca 1959 r. zasiadał także w Biurze Politycznym KC PZPR. Biesiadując z sowieckimi konsulami w Krakowie i jeżdżąc z przyjacielskimi wizytami na wschód (głównie do Zagłębia Donieckiego), konsekwentnie umacniał swoje notowania na Kremlu¹³.

Świadectwem częstych kontaktów Gierka z Sowietami, odsłaniającym metody, za pomocą których pozyskiwał sobie przychylność Moskwy, są publikowane poniżej wyciągi z jego rozmów z konsulem M. Wołkowem w latach 1963–1965. Wątkiem przewodnim tych rozmów jest walka frakcyjna w łonie elity PZPR między „Puławianami” a „partyzantami” i działaczami skupionymi wokół samego Gomułki. Gierek sformował już w tym czasie własną grupę, która grając na dwa fronty współpracowała w różnych kwestiach zarówno z Gomułką, jak i „partyzantami” Mieczysława Mo-

⁹ P. Kostikow, B. Roliński, *op. cit.*, s. 80, 90.

¹⁰ Konstanty Rokossowski (1896–1968) – marszałek Związku Sowieckiego i Polski, 1950–1956 – członek Biura Politycznego KC PZPR.

¹¹ Franciszek Józwiak (1895–1966) – działacz komunistyczny, 1948–1956 – członek Biura Politycznego KC PPR/PZPR, 1955–1956 – wiceprezes Rady Ministrów.

¹² Zenon Nowak (1905–1980) – działacz komunistyczny, 1950–1956 – zastępca członka i członek Biura Politycznego KC PZPR, 1952–1968 – wiceprezes Rady Ministrów.

¹³ J. Eisler, *Zmiany kierownictw partyjnych w PRL*, [w:] *Władza w PRL. Ludzie i mechanizmy*, red. K. Rokicki i R. Spalek, Warszawa 2011, s. 76–77; M. Szumiło, *Gierek – faworyt Moskwy*, „W Sieci”, 31 XII 2012 (nr 4), s. 69.

czara¹⁴, których w Sekretariacie KC wspierał Ryszard Strzelecki¹⁵. Wspólnym wrogiem dla tych frakcji był przywódca „Puławian” Roman Zambrowski.

Pierwsza z publikowanych poniżej rozmów pochodzi z marca 1963 r. (Dokument nr 1), gdy Zambrowski jako sekretarz KC i członek Biura Politycznego był wciąż uważany za bardzo wpływową osobę w kierownictwie PZPR. W rzeczywistości od początku 1960 r., po odebraniu mu nadzoru nad sprawami kadrowymi, pozycja Zambrowskiego w elicie władzy PRL stopniowo słabła. Był on zaciekle atakowany przez „partyzantów”, odwołujących się do akcentów nacjonalistycznych i antysemitycznych oraz dążących do opanowania wysokich stanowisk w partii i w państwie, po odsunięciu z nich „Puławian”¹⁶. Ich sojusznikami byli ludzie Gierka, którzy również liczyli na awans kosztem usuwanych z aparatu starszych działaczy o korzeniach żydowskich. Stąd prawdopodobnie wynikała demonstrowana przez Gierka w trakcie rozmowy z Wołkowem postawa antysemityczna. Używając sowieckiego partyjnego slangu, Gierek mówił o „zaśmieceniu kosmopolitami” wielu instytucji tzw. frontu ideologicznego – prasy, radia i szkół wyższych. Podkreślał, iż przyczynił się do „uwolnienia Śląska” od partyjnych „rewizjonistów” pochodzenia żydowskiego – Jerzego Gutmana¹⁷ i Józefa Olszewskiego, z którymi wcześniej pracował jako sekretarz KW w Katowicach w latach 1952–1954. Szczególną niechęcią darzył swojego byłego przełożonego, Olszewskiego, o czym świadczy Dokument nr 4. W maju 1964 r. Gierek skarżył się bowiem, że w wyborach delegatów na IV Zjazd PZPR polecono mu z rozdzielnika centralnego przeprowadzić w woj. katowickim kandydaturę Olszewskiego, którą on sam kwestionował, ale musiał się podporządkować decyzji kierownictwa.

Głównym obiektem krytyki ze strony Gierka był jednak Roman Zambrowski, uważany za patrona Gutmana, Olszewskiego i innych rzekomych „rewizjonistów”. Zambrowskiemu przypisywał on

¹⁴ Mieczysław Moczar (1913–1986) – działacz komunistyczny, 1956–1964 – podsekretarz stanu w MSW, 1964–1968 – minister spraw wewnętrznych, 1968–1971 – sekretarz KC, zastępca członka i członek Biura Politycznego KC PZPR.

¹⁵ Ryszard Strzelecki (1907–1988) – działacz PPR i PZPR, 1960–1970 – sekretarz KC PZPR, 1964–1970 – członek Biura Politycznego KC PZPR.

¹⁶ Na temat kariery R. Zambrowskiego zob. szerzej: M. Szumilo, *Roman Zambrowski (1909–1977) – kariera „zawodowego” komunisty*, [w:] *Partia komunistyczna w Polsce. Struktury–ludzie–dokumentacja*, red. D. Magier, Lublin–Radzyń Podlaski 2012, s. 407–424.

¹⁷ Jerzy Gutman (1915– ?) – członek KZMP i KPP, więzień Berezki Kartuskiej, od 1939 r. w ZSRS, 1943–1945 działacz ZPP. Od 1945 r. pracował w aparacie partyjnym PPR/PZPR, 1951–1959 – sekretarz KW PZPR w Katowicach, 1959–1968 – inspektor w Wydziale Organizacyjnym KC PZPR, następnie wysłany na wcześniejszą emeryturę.

m. in. głęboką niechęć do swojej własnej osoby, dążenie do odezwania się od ZSRR oraz popieranie komunistów chińskich w sporze z KPZR. Zarzuty te miały raczej niewiele wspólnego z rzeczywistością. Nie znajdują potwierdzenia w innych źródłach. Trudno także w jakikolwiek sposób zweryfikować i potwierdzić opowieści Gierka o podejmowanych przez ludzi Zambrowskiego próbach przeciągnięcia na swoją stronę przewodniczącego Rady Państwa PRL Aleksandra Zawadzkiego¹⁸, który od 1956 r. był kojarzony z przeciwstawną im frakcją „natolińską”.

Gdy 26 marca 1963 r. Gierek donosił konsulowi sowieckiemu w Krakowie o niecnym zamiarach Zambrowskiego, ten ostatni podjął już decyzję o odejściu z kierownictwa PZPR. W rozmowie z Gomułką wyłożył swoje pretensje i zastrzeżenia, składając rezygnację z funkcji sekretarza KC. Następnie, w liście z 13 kwietnia 1963 r., przedstawił motywy tego kroku. 6 lipca 1963 r. XIII Plenum KC PZPR oficjalnie przyjęło rezygnację Zambrowskiego z funkcji sekretarza KC i członka Biura Politycznego „z powodu złego stanu zdrowia”. W tym czasie do dymisji podał się także najbliższy stronnik Zambrowskiego w Sekretariacie KC PZPR Władysław Matwin¹⁹. Po ich odejściu, ze stanowiska kierownika Wydziału Ekonomicznego KC usunięto wspomnianego powyżej Józefa Olszewskiego²⁰. Dla zachowania równowagi sił, na miejsce Zambrowskiego Gomułka wprowadził do Sekretariatu KC innego „Puławianina” – Artura Starewicza, dotychczasowego kierownika Biura Prasy KC. Gierek oceniał to posunięcie jako zamianę jednego Żyda na drugiego, podkreślając, że Zambrowski jako doświadczony organizator był jednak znacznie groźniejszym przeciwnikiem (zob. Dokument nr 2).

Odejście Zambrowskiego i Matwina zdaniem Gierka korzystnie wpłynęło na sytuację w kierownictwie partii, jednakże nie doprowadziło do całkowitej jedności poglądów. W Biurze Politycznym pozostali bowiem ludzie nie zgadzający się w wielu kwestiach z linią reprezentowaną przez „partyzantów” i Gierka: Adam Rapacki,

¹⁸ Aleksander Zawadzki (1899–1964) – działacz komunistyczny, 1944–1964 – członek Biura Politycznego KC PPR/PZPR, 1952–1964 – przewodniczący Rady Państwa PRL.

¹⁹ Władysław Matwin (1916–2012) – działacz KPP, PPR i PZPR. W latach 1949–1952 przewodniczący Zarządu Głównego Związku Młodzieży Polskiej, 1952–1954 – I sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR, 1954–1955 – redaktor naczelny „Trybuny Ludu”, 1955–1963 – sekretarz KC PZPR, 1957–1963 – I sekretarz KW PZPR we Wrocławiu.

²⁰ *Ibidem*, s. 421.

Stefan Jędrychowski²¹ i Józef Cyrankiewicz. Pozostający wciąż w elicie partyjnej ludzie Zambrowskiego starali się zmanifestować swoje poglądy. Na XIV Plenum KC PZPR (29–30 listopada 1963 r.), omawiającym plan gospodarczy na 1964 r., wiceminister finansów Julian Kole²² i redaktor naczelny „Trybuny Ludu” Leon Kasman²³ postulowali zmniejszenie nakładów inwestycyjnych na przemysł ciężki, a zwiększenie na towary pierwszej potrzeby oraz na budowę szkół i szpitali, czyli położenie większego nacisku na podnoszenie stopy życiowej ludności i wzrost płac realnych²⁴. Gierek, podobnie jak Gomułka, oceniał te wystąpienia jako demagogiczne i próbujące „zbić partię z prawidłowego kursu” (zob. Dokument nr 3).

Również sam Roman Zambrowski, po wyrzuceniu z aparatu partyjnego pełniący funkcję wiceprezesa NIK, postanowił wykorzystać fakt, iż był nadal członkiem Komitetu Centralnego PZPR. Na XV Plenum KC PZPR 13 marca 1964 r. wygłosił przemówienie, w którym skrytykował wytyczne do kolejnego 5-letniego planu gospodarczego na lata 1966–1970. Zgłosił zastrzeżenia co do celowości wielu inwestycji. Mówił o poważnych niedociągnięciach i nadużyciach wykrytych przez NIK. Podniósł także kwestię zbyt niskiego wzrostu płac realnych i nakładów na towary codziennego użytku, co mogło „zagrozić więzi partii z masami”. Wystąpienie Zambrowskiego, będące ostatnią próbą zmanifestowania swojego niezależnego stanowiska, spotkało się z ostrą reprymendą ze strony Gomułki i innych członków KC²⁵.

Gierek przekonywał konsula Wołkova, że „dojrzały politycznie” robotnicy Śląska byli całkowicie odporni na „demagogię” Zambrowskiego, doskonale rozumiejąc, iż sytuacja kraju nie pozwalała na większy wzrost płac. Według Gierka w kierownictwie partii trwały dyskusje co do dalszych losów Zambrowskiego. Niektórzy działacze chcieli, aby został on ponownie wybrany do składu Ko-

²¹ Stefan Jędrychowski (1910–1996) – działacz komunistyczny, 1956–1971 członek Biura Politycznego KC PZPR, 1956–1968 – przewodniczący Komisji Planowania przy Radzie Ministrów.

²² Julian Kole (1908–1998) – działacz komunistyczny, 1948–1951 – kierownik Wydziału Ekonomicznego KC PZPR, 1951–1969 – wiceminister finansów.

²³ Leon Kasman (1905–1984) – działacz KPP, PPR i PZPR. W okresie międzywojennym sekretarz kilku komitetów okręgowych KPP i pracownik Międzynarodowej Szkoły Leninowskiej w Moskwie. W latach 1941–1943 instruktor Wydziału Kadr Kominternu. W latach 1944–1945 kierownik Wydziału Propagandy i Wydziału Organizacyjnego KC PPR. W latach 1948–1954 i 1957–1967 redaktor naczelny „Trybuny Ludu”.

²⁴ Archiwum Akt Nowych (AAN), KC PZPR, III/39, Stenogram XIV plenarnego posiedzenia KC PZPR, 29–30 XI 1963 r., k. 18–29, 270–290.

²⁵ AAN, KC PZPR, III/40, Stenogram XV plenarnego posiedzenia KC PZPR, 13–14 III 1964 r., k. 17–36, 222–229. Tekst przemówienia opublikowano w: R. Zambrowski, *Listy do władz partyjnych*, Warszawa 1977 (drugi obieg), s. 6–21.

mitetu Centralnego na zbliżającym się IV Zjeździe PZPR. Stąd też początkowo zdecydowano, że będzie delegatem na zjazd (zob. Dokument nr 5). ostatecznie jednak Zambrowski nie uczestniczył w zjeździe.

Proces „oczyszczania” partii z ludzi Zambrowskiego osiągnął kulminacyjny moment na IV Zjeździe w dniach 15-20 czerwca 1964 r. Ze składu członków KC, obok Zambrowskiego, Morawskiego i Matwina, usunięto wówczas także innych prominentnych „Puławian”: Antoniego Alstera²⁶ i Juliana Kole. Gomułka postanowił jednak zostawić w składzie KC kilkanaście osób związanych z Zambrowskim i „rewizjonistami”, m.in. Jerzego Albrechta, Leona Kasmana, Józefa Olszewskiego, Edmunda Pszczółkowskiego²⁷, Michalinę Tatarównę-Majkowską²⁸ i Walentego Titkova²⁹. „Partyzanci” i gierkowcy liczyli na wyeliminowanie tych ludzi, ale I sekretarzom KW przekazano przed głosowaniem instrukcje, aby wyperswadowali swoim delegatom skreślanie kandydatów zaproponowanych przez kierownictwo partii. Mimo to krążyły listy wskazujące kogo należy „wyciąć”. Na 1618 głosujących zaledwie 21 osób skreśliło Moczara, 22 osoby Strzeleckiego. Na pierwszych miejscach wśród „wycinanych” dominowali „zambrowszczacy”: Kasman (542 skreślenia), Titkow (481), Tatarówna (340), Olszewski (319), Albrecht (266) i sekretarz KC Starewicz (259)³⁰.

Gierek w swoich wynurzeniach zawyżał liczbę głosów negatywnych otrzymanych przez „Puławian”. Jednocześnie wyrażał oburzenie faktem, iż 37 osób skreśliło jego nazwisko, co przypisywał krakowskim delegatom podburzonym przez I sekretarza KM PZPR w Krakowie Andrzeja Kurza³¹, który był wcześniej osobistym sekretarzem Zambrowskiego (zob. Dokument nr 6). W kolejnej rozmowie z sierpnia 1965 r. za jedyne „opozycjoniste” w Biurze Politycznym uznał Adama Rapackiego, przybierającego rzekomo

²⁶ Antoni Alster (1903–1968) – działacz komunistyczny, 1956–1962 – wiceminister spraw wewnętrznych.

²⁷ Edmund Pszczółkowski (1904–1997) – działacz komunistyczny, 1957–1963 – kierownik Wydziału Rolnego KC PZPR, 1963–1967 – ambasador PRL w ZSRR.

²⁸ Michalina Tatarówna-Majkowska (1908–1986) – działaczka komunistyczna, w latach 1955–1964 I sekretarz Komitetu Łódzkiego PZPR.

²⁹ Walenty Titkow (ur. 1917) – działacz komunistyczny, 1957–1960 – kierownik Wydziału Organizacyjnego KC PZPR, 1960–1964 – I sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR.

³⁰ AAN, KC PZPR, I/9, Protokół komisji skrutacyjnej IV Zjazdu PZPR; M. F. Rakowski, *Dzienniki polityczne 1963–1966*, Warszawa 1999, s. 174.

³¹ Andrzej Kurz (ur. 1931) – działacz PZPR, 1958–1961 – sekretarz Romana Zambrowskiego w KC PZPR, 1962–1965 – I sekretarz Komitetu Miejskiego PZPR w Krakowie, 1965–1971 – pracownik KC PZPR. W latach 1971–1981 i 1983–1990 dyrektor Wydawnictwa Literackiego w Krakowie. 1981–1982 – I zastępca przewodniczącego Komitetu ds. Radia i Telewizji.

„pozę obrońcy klasy robotniczej”. Rapacki na posiedzeniach Biura miał zgłaszać swoje obiekcje wobec niektórych posunięć kierownictwa partii, krytykując m. in. podwyżkę opłat za mieszkania (zob. Dokument nr 7). Ponieważ w protokołach posiedzeń Biura Politycznego KC PZPR nie odnotowywano w ogóle głosów sprzeciwu, trudno w jakikolwiek sposób zweryfikować te informacje.

Reasumując, publikowane poniżej dokumenty odsłaniają nam zakulisową stronę kariery Edwarda Gierka w latach sześćdziesiątych i mechanizmy rozgrywek personalnych w łonie elity władzy. Większości tych informacji nie znajdziemy w zachowanych dokumentach z byłego archiwum KC PZPR. Część z nich była już znana z relacji działaczy partyjnych i znajduje potwierdzenie w publikowanych rozmowach, pozostałe nie pojawiały się w źródłach. Wyłączając się z tych rozmów wizerunek I sekretarza KW PZPR w Katowicach pozostaje w sprzeczności z tezami głoszonymi przez Janusza Rolickiego³² i innych apologetów Gierka. Należy jednak przyznać, że jego kontakty z dyplomatami sowieckimi nie były zjawiskiem nadzwyczajnym. Na podstawie zawartości moskiewskich teczek personalnych możemy wnioskować, iż równie częste rozmowy z konsulami ZSRS prowadziło także kilku innych I sekretarzy KW PZPR, przede wszystkim Władysław Kruczek (Rzeszów), Jan Szydłak (Poznań) i Jan Ptasiński (Gdańsk).

*

Publikowane dokumenty mają postać odpisu maszynowego w języku rosyjskim. Przy tłumaczeniu i edycji zachowano podkreślenia tak jak w oryginale.

---

³² Zob. J. Rolicki, *Edward Gierek – życie i narodziny legendy*, Warszawa 2002.

Dokument nr 1

Tajne**WYCIĄG**

**z zapisu rozmowy konsula ZSRR w Krakowie
tow. M. Wołkowa z członkiem Biura Politycznego KC PZPR
i pierwszym sekretarzem KW PZPR w Katowicach
tow. E. Gierkiem 26 marca 1963 r.
(dokument wchodzący nr 17082 z 16 maja 1963 r.)**

W rozmowie tow. Gierek, mówiąc o znaczeniu kwestii ideologicznych w wychowaniu polskiej ludności oświadczył: „pora i nam naprawdę wziąć się za te sprawy. Mamy u nas nadal bardzo rozpuszczoną inteligencję takiego typu: pracują oni bez kontroli, drukują swoje dzieła i udzielają wywiadów za granicą, nikogo nie pytając się, a w tych wywiadach często oczerniają PZPR i naród polski”.

Rozmówca dużo mówił o zaśmieceniu kosmopolitami wielu instytucji i organizacji centralnych, w tej liczbie takich ważnych, ideologicznych odcinków pracy, jak prasa, radio czy uczelnie, wskazując przy tym na poważne zanieczyszczenie tych odcinków osobami narodowości żydowskiej.

... Mnie, mówi rozmówca, też uznali za antysemitę, nazywają „udzielnym księciem” i snują wszelkiego rodzaju intrygi. Oni nijak nie mogą przebaczyć tego, że udało się nam w swoim czasie uwolnić od Gutmana, Olszewskiego i innych, którzy w 1956 r. występowali na spotkaniach z otwartymi przemówieniami antysowieckimi. Jednakże, wyzwoliwszy Śląsk od podobnych „przywódców” (Gutman był niegdyś nawet sekretarzem Katowickiego KW PZPR), my, kontynuował tow. Gierek, nie dociągnęliśmy sprawy do końca. Ci i inni antysowiecko nastawieni działacze, z pomocą R. Zambrowskiego okopali się teraz w KC PZPR, wydają nam dyrektywy, stanowią tam znaczącą siłę. Co więcej, Gutman, na przykład, pracuje jako inspektor KC (sprawuje nadzór nad Krakowskim KW PZPR) ...

Następnie tow. Gierek opowiedział, jak R. Zambrowski próbował przekonać tow. Gomułkę o tym, że on – Gierek, działa w oderwaniu od KC PZPR ...

W trakcie rozmowy tow. Gierek niejednokrotnie i bardzo ciepło, serdecznie mówił o tow. W. Gomułce, oświadczając za każdym razem, że on i niektórzy inni członkowie Biura Politycznego KC

PZPR (tow. tow. Kliszko, Loga-Sowiński) starają się wszelkimi sposobami wspierać tow. Gomułkę w prowadzeniu twardej linii na zbliżenie z ZSRR. Jednakże w Politbiurze są tacy ludzie jak Zambrowski i in., którzy spekulując o trudnościach w kraju, działają w kierunku oderwania się od ZSRR. W chwili obecnej, kontynuuje rozmówca, rozważając różnice pomiędzy KPZR i KPCh pod względem zagadnień marksizmu-leninizmu, grupa R. Zambrowskiego znajduje się po stronie Chińczyków ....

Dalej tow. Gierek opowiedział o próbach grupy R. Zambrowskiego przekonania na swoją stronę przewodniczącego Rady Państwa PRL A. Zawadzkiego. Oni, ciągnął rozmówca, zajmują się nie tylko kompromitowaniem zwolenników tow. W. Gomułki, lecz, przypodobając się i używając pochlebstw, próbują przeciągnąć niektórych z członków Biura Politycznego KC PZPR na swoją stronę i tym samym osłabić wpływy tow. Wiesława i jego stronników w PZPR. W taki sposób zwolennicy R. Zambrowskiego postępują z A. Zawadzkim, gdzie tylko można sypią pochwały, każdą, nazywając go kandydatem numer jeden, próbują jadem obłudy i pochlebstwami skłonić go na swoją stronę.

Na pytanie, jak sam tow. Zawadzki odbiera to wszystko, tow. Gierek odpowiedział, że A. Zawadzkiemu nie sposób się temu wszystkiemu oprzeć. Jemu, najwyraźniej, niekiedy już kręci się w głowie od pełnych zachwyty pochlebstw i zaczyna uważać się za iście niezastąpionego człowieka. Oczywiście w tej całej sprawie może i nie dojdzie do ostatecznego jego przejścia do ich grupy, to niegłupi człowiek, lecz kto nie ma słabości, kończy rozmówca.

W ciągu rozmowy tow. Gierek niejednokrotnie podkreślał, z jakim trudem tow. W. Gomułce przychodzi pracować w obecnym składzie Biura Politycznego KC PZPR...”

Za zgodność: [podpis nieczytelny]

10 lipca 1963 r.

Źródło: RGASPI, fond 495, op. 252, dzieło 121, akta personalne Romana Zambrowskiego, t. 2, b.p.

Dokument nr 2

Tajne

WYCIĄG
z zapisu rozmowy konsula ZSRR w Poznaniu
tow. F. Szarykina z 1-m sekretarzem
KW PZPR w Poznaniu tow. Janem Szydłakiem
z 10 lipca 1963 r.
(dokument uch. nr z 7 sierpnia 1963 r.)

Tow. J. Szydłak w rozmowie, poruszając kwestię wybrania A. Starewicza na stanowisko sekretarza KC PZPR, powiedział, że ten wybór okazuje się „mechaniczną zamianą jednego Żyda na drugiego”. Zdaniem rozmówcy ten fakt jeszcze raz świadczy o tym, że niektórzy działacze z kierownictwa partii póki co, tak jak poprzednio trzymają się polityki kompromisu.

W rozmowie konsula ZSRR w Krakowie tow. Wołkowa z członkiem Biura Politycznego KC i pierwszym sekretarzem KW PZPR w Katowicach E. Gierkiem, ostatni stwierdził, że „zatwierdzenie A. Starewicza na sekretarza KC PZPR u niektórych komunistów wywołuje sceptyczny nastrój”. „Wymienili, powiadają, kukułkę na jastrzębia. Jednego Żyda zwolnili, drugiego wybrali”. Po pierwsze, wyjaśnia tow. Gierek, A. Starewicz to nie jastrzęb. Jemu daleko do R. Zambrowskiego, który, nie patrząc na jego niesłuszne działania, okazał się jednak doświadczonym organizatorem. Jeśli Starewicz ma rozum, kontynuował Gierek, „to powinien zrozumieć, że dla niego i stronników R. Zambrowskiego jest dana ostatnia możliwość, aby poprawić się i dotrzymywać kroku innym – że za pasem IV Zjazd PZPR, wyrzucimy ich na zjeździe”.

Za zgodność: [podpis

nieczytelny]

30 X 1963 r.

Źródło: RGASPI, fond 495, op. 252, dzieło 5186, akta personalne Artura Starewicza, b.p.

Dokument nr 3

Tajne

WYCIĄG
z zapisu rozmowy konsula ZSRR w Krakowie
tow. M. Wołkowa z członkiem Biura Politycznego KC PZPR
i 1-m sekretarzem KW PZPR w Katowicach tow. E. Gierkiem
z 21 stycznia 1964 roku
(dokument wchodzący nr 06089 z 15 lutego 1964 roku)

Tow. E. Gierek w rozmowie o rozwoju przemysłu PRL w najbliższych latach stwierdził, że „w warunkach znacznego zmniejszenia nakładów inwestycyjnych zmuszeni jesteśmy szereg budowanych obiektów na razie zakonserwować i skupić swoją uwagę na wiodących projektach”.

W tym kontekście tow. E. Gierek opowiedział o niesłusznych wystąpieniach Kasmana i Kole na XIV plenum KC PZPR, domagających się ograniczenia nakładów lokowanych w przemysł ciężki oraz zalecających podwyższenie wypłaty robotnikom i obniżenie cen towarów. Tow. Gomułka, ciągnął rozmówca, scharakteryzował te wystąpienia jako demagogiczne, i to słusznie. Niestety, takich demagogów jak Kasman w Polsce jest jeszcze wielu. Bardzo przeszkadzają oni w pracy. Próbują nas odciągnąć na bok, oderwać od ZSRR.

Istotnie, mówił dalej rozmówca, obecnie warunki pracy w KC PZPR są lepsze, niż wcześniej. Odejście ze składu kierownictwa KC PZPR R. Zambrowskiego i W. Matwina korzystnie wpłynęło na sytuację. Jednakże, w tym względzie jeszcze daleko nie wszystko zostało zrobione. Wyprowadzeni zostali R. Zambrowski i W. Matwin, lecz pozostali Rapaccy, Jedrychowscy, Cyrankiewicz, którzy poprzez Kasmanów, Gutmanów i in., a kiedy indziej, jak to miało miejsce przy zwolnieniu R. Zambrowskiego i sami, dalej rzucają kłody pod nogi, o czym świadczy cały szereg faktów. Przejawia się to w naruszaniu ważnych decyzji i w sztucznym przeciąganiu ich wykonania ponad wyznaczone terminy. I to niestety odnosi się nie tylko do decyzji XIV plenum KC, ale także w dużym stopniu do zagadnień ideologicznych, przyjętych na XIII plenum KC PZPR. W ogóle, podkreślił tow. Gierek, „pomyślałem sobie, że jeśli by ich dopu-

ścić do władzy, zrujnowaliby kraj i wszystkich Polaków skłóciliby z naszymi przyjaciółmi”...

*Za zgodność: [podpis nieczytelny]
24 marca 1964 r.*

Źródło: RGASPI, fond 495, op. 252, dzieło 121, akta personalne Romana Zambrowskiego, t. 2, b.p.

Dokument nr 4

Tajne**WYCIĄG**

**z zapisu rozmowy konsula ZSSR w Krakowie M. Wołkowa
z członkiem Politbiura KC PZPR, pierwszym sekretarzem
Katowickiego KW PZPR tow. E. Gierkiem
(dokument wchodzący Nr 19174 z 16 maja 1964 r.)**

*W trakcie rozmowy tow. Gierek powiedział:
„... katowickiej wojewódzkiej organizacji partyjnej okazano duży honor – będziemy wybierać Wiesława, który już wyraził zgodę na kandydowanie ze Śląska. Ponadto, nasza organizacja partyjna będzie wybierać delegatów na IV zjazd: tow. tow. A. Zawadzkiego, B. Jaszczuka, F. Waniółkę³³, K. Olszewskiego³⁴ (minister), F. Szlachcica³⁵ (zastępca ministra), Marca³⁶, Witaszewskiego³⁷, Olszewskiego (kierownicy wydziałów KC) i innych. Ze wszystkimi powyższymi kandydaturami, za wyjątkiem kierownika Wydziału Ekonomicznego KC PZPR tow. Olszewskiego, nie tylko się zgadzamy, ale i jesteśmy im radzi. Co się tyczy tow. Olszewskiego, którego nam narzucają, to przeprowadzić go będzie trudno, gdyż nie szczyli się on u nas autorytetem. Pracując swego czasu jako sekretarz katowickiego KW PZPR, pozostawił po sobie złe wrażenie: był grubiański w kontaktach z ludźmi i daleki od potrzeb mas pracujących. W pracy w aparacie KC również zarekomendował się jako*

³³ Franciszek Waniółka (1912–1971) – działacz komunistyczny, 1962–1968 – wiceprezes Rady Ministrów, 1964–1968 – członek Biura Politycznego KC PZPR.

³⁴ Kazimierz Olszewski (1917– ?) – działacz PZPR, 1962–1970 – I zastępca przewodniczącego Komitetu Współpracy Gospodarczej z Zagranicą przy Radzie Ministrów PRL.

³⁵ Franciszek Szlachcic (1920–1990) – działacz PPR i PZPR, 1962–1971 – podsekretarz stanu w MSW, 1971 – minister spraw wewnętrznych, 1971–1974 – sekretarz KC PZPR, 1971–1975 – członek Biura Politycznego KC PZPR.

³⁶ Mieczysław Marzec (1917–2002) – działacz PPR i PZPR, 1958–1960 – I sekretarz KW PZPR w Bydgoszczy, 1960–1965 – kierownik Wydziału Organizacyjnego KC PZPR.

³⁷ Kazimierz Witaszewski (1906–1992) – działacz komunistyczny, 1952–1956 – szef Głównego Zarządu Politycznego WP, 1960–1968 – kierownik Wydziału Administracyjnego KC PZPR.

zwolennik R. Zambrowskiego. Jego kandydaturę my kwestionujemy. Lecz jeśli będzie komenda wybrać, oczywiście wybierzemy...”

Za zgodność:

mł. referent Wydziału KC PZPR [podpis nieczytelny]

10 lipca 1964 r.

Źródło: RGASPI, fond 495, op. 252, dzieło 80, akta personalne Józefa Olszewskiego, b.p.

WYCIĄG
z zapisu rozmowy konsula ZSRR w Krakowie M. Wołkowa
z członkiem Politbiura KC PZPR, pierwszym sekretarzem
Katowickiego KW PZPR tow. E. Gierkiem
(dokument wchodzący Nr 19174 z 16 maja 1964 r.)

„...tow. E. Gierek, poufnie poinformował, że R. Zambrowskiego jeszcze postanowiono wybrać na delegata na zjazd w Łodzi. Są tacy, w tym część i w Biurze Politycznym KC, którzy chcieliby, żeby nie tylko wybrano go na zjazd, lecz i w skład KC PZPR. Jednakże tego obecnie nie uda się zrobić. Nawet pierwszy sekretarz Komitetu Łódzkiego PZPR tow. Tatarkówna, która sympatyzuje z R. Zambrowskim, odmówiła przeprowadzenia go u siebie. Dowiedziawszy się o tym, przysłała do KC PZPR protest. I póki co nie wiadomo jak ta sprawa będzie się przedstawiać dalej.

Na moje pytanie o reakcję na Śląsku na wystąpieniu R. Zambrowskiego na XV plenum KC PZPR, tow. E. Gierek stwierdził, że demagogia R. Zambrowskiego znana jest nie tylko komunistom, ale i wielu bezpartyjnym. W województwie katowickim na przykład, niczego nie skrywaliliśmy, opowiedzieliśmy o tym aktywowi. I nie tylko o jego wystąpieniu, zauważa rozmówca, lecz i o nim samym, co przyjęto bardzo przychylnie. R. Zambrowski nie ma też ani jednego zwolennika wśród robotników. Nasi robotnicy znacząco dojrzeli w kwestiach politycznych. Oni rozumieją, że jeśli partia czyni tak, że pracującym obecnie daje się mniej, niż by się chciało, to robi to pod presją okoliczności.

Opowiadając o tym rozmówca podkreślił, że w obecnym czasie sytuacja w Biurze Politycznym KC po zwolnieniu R. Zambrowskiego znacząco się poprawiła, i Wiesławowi jest łatwiej pracować, chociaż wpływ niektórych ludzi w dalszym ciągu jest widoczny. Przejawił się on w tym, że tow. W. Gomułka zgodził się na wybranie R. Zambrowskiego na delegata na zjazd. Lecz wszystko to, jeśli ma miejsce, odbywa się w normalnych warunkach, bez niepokoju. Można to powiedzieć również w odniesieniu do aparatu KC PZPR, gdzie także nastąpiły zmiany na lepsze. Obecnie proces oczyszczania jest kontynuowany. Na przykład w pracy partyjnej wśród

pierwszych sekretarzy KW PZPR, kontynuował rozmówca, zwolennicy R. Zambrowskiego są bardzo nieliczni. W liczbie tych ostatnich należy wymienić sekretarzy Komitetu Warszawskiego PZPR³⁸ i KW PZPR w Olsztynie³⁹. Istnieje jednakże jeszcze pewna grupa niezdecydowanych sekretarzy, którzy nie mają wyraźnego oblicza, jak ich u nas nazywają – grupa niezdecydowanych, takich, którzy pójdą za tymi, którzy będą silniejsi. Pierwszym z nich jest tow. Motyka⁴⁰, a także tow. tow. T. Wieczorek⁴¹ i P. Wojas⁴², którzy w ostatnim czasie zmienili się w gorszą stronę”.

Za zgodność:

mł. referent Wydziału KC PZPR [podpis nieczytelny]

10 lipca 1964 r.

Źródło: RGASPI, fond 495, op. 252, dzieło 121, akta personalne Romana Zambrowskiego, t. 2, b.p.

³⁸ Walenty Titkow, zob. przypis 29.

³⁹ Stanisław Tomaszewski (1925–?) – działacz PPS i PZPR, 1956–1969 – I sekretarz KW PZPR w Olsztynie.

⁴⁰ Lucjan Motyka (1915–2006) – działacz PPS i PZPR, 1957–1964 – I sekretarz KW PZPR w Krakowie, 1964–1971 – minister kultury i sztuki.

⁴¹ Tadeusz Wieczorek (1922–1988) – działacz PPR i PZPR, 1956–1968 – I sekretarz KW PZPR w Zielonej Górze.

⁴² Paweł Wojas (1905–1978) – działacz komunistyczny, 1956–1966 – I sekretarz KW PZPR w Opolu.

Dokument nr 6

Tajne

WYCIĄG
z zapisu rozmowy konsula ZSRR tow. M. Wołkowa
z członkiem Politbiura KC PZPR, pierwszym sekretarzem
Katowickiego KW PZPR E. Gierkiem
(dok. wch. nr 28054 z 10 czerwca 1964 r.)

W rozmowie tow. Gierek wyraził opinię o przebiegu IV Zjazdu PZPR. Podkreślił, że zjazd obradował na wysokim poziomie politycznym. Stwierdził, że partia zdecydowanie odrzuciła wszystkie wyrażane wcześniej pretensje wewnętrznych rewizjonistów w rodzaju Zambrowskiego, wyrzuciła ich z kierownictwa PZPR, a ich stronnicy dostali to, na co zasłużyli. Delegaci zjazdu w trakcie głosowania najczęściej skreślali z list rewizjonistów, czym wyrażali swój stosunek do nich. W rezultacie największą liczbę głosów przeciw otrzymali właśnie „puławianie”. Znany ze swojej chwiejności poglądów Kasman dostał 612 głosów przeciwnych (38 %). Powyżej 500 otrzymali Schaff⁴³, Albrecht, Titkow, Tatarkówna i inni.

Jest rzeczą znamionną, jak zauważył rozmówca, że i ta kategoria ludzi, która w partii zajmuje niedostatecznie stałą pozycję, tak że otrzymała sprawiedliwą ocenę, np. L. Motyka dostał 250 głosów przeciw⁴⁴. Jeśli nawet założymy, że przy głosowaniu wystąpił element nieobiektywności, na przykład – powiedział Gierek – przeciwko mojej kandydaturze w skład Komitetu Centralnego PZPR też głosowało 37 ludzi (jak nam wiadomo, to robota krakowskich delegatów, w szczególności sekretarza Komitetu Miejskiego PZPR Andrzeja Kurza, który prowadził odpowiednią obróbkę delegatów, co zostało ocenione przez kierownictwo partyjne jako zwyczajne chamstwo⁴⁵), to i tak można stanowczo powiedzieć, że komuniści

⁴³ Adam Schaff (1913–2006) – działacz komunistyczny, filozof, 1950–1957 – dyrektor Instytutu Kształcenia Kadr Naukowych przy KC PZPR. Na Schaffa głosowało na IV Zjeździe 1312 delegatów, tzn. otrzymał on 306 skreśleń.

⁴⁴ W rzeczywistości Lucjana Motykę skreśliło 146 delegatów zjazdowych.

⁴⁵ Zdecydowana większość skreśleń Gierka pochodziła rzeczywiście od delegatów z województwa krakowskiego, ale Andrej Kurz zaprzeczył jakoby prowadził agitację przeciwko Gierkowi, Relacja Andrzeja Kurza (w zbiorach autora).

znają się na ludziach, wiedzą kto w czym siedzi, i sprawiedliwie wyrazili swoją nieufność wobec rewizjonistów.

Za zgodność: [podpis nieczytelny]

Źródło: RGASPI, fond 495, op. 252, dzieło 71, akta personalne Jerzego Albrechta, k. 91.

Dokument nr 7

Tajne**WYCIĄG**

**z zapisu rozmowy konsula ZSRR w Krakowie tow. Wołkowa
z członkiem Biura Politycznego KC PZPR i 1-m sekretarzem
KW PZPR w Katowicach tow. E. Gierkiem
(dokument wchodzący nr 32250 z 20 VIII 1965 r.)**

Tow. Gierek mówiąc o pracy IV plenum KC PZPR podkreślił, że „w chwili obecnej warunki pracy w Biurze Politycznym KC nie są złe... W składzie Biura Politycznego, zauważył śmiejąc się, został tylko jeden „opozycjonista”, i to poważnie chory – Adam Rapacki. On w ogóle nie ma problemu z tym, by posprzeciwiać się, pozostać przy swoim zdaniu czy przybrać pozę obrońcy klasy robotniczej.

Jakiś czas temu, przy omawianiu sprawy podwyższenia opłat za mieszkanie dla pewnej kategorii pracujących, A. Rapacki wystąpił ze swoimi obiekcjami, i tym samym rozpoczął niepotrzebną dyskusję. Rzecz w tym, że przewidywane podwyższenie czynszu będzie przeprowadzone w celu wyrównania go w kraju, i co najważniejsze przy jednoczesnej kompensacji poprzez odpowiednie podwyższenie płacy dla większości robotników tej grupy. Tym niemniej wyraził on odmienne zdanie. U tow. Rapackiego, zauważyła tow. Gierek, dostrzec można duże oderwanie od rzeczywistości. On również, jak jego poprzednicy R. Zambrowski, W. Matwin i inni, chciałby pobawić się w demokrację, dać więcej pieniędzy robotnikom, znaleźć się w roli „dobrego wujka”, zabłysnąć swoją rewolucyjnością przed klasą robotniczą, a skąd wziąć, żeby dać, jego nie interesuje. Zgodzić się na taką propozycję – tj. naobiecować robotnikom, a potem nie dać – oznacza oszukać ich i utracić zaufanie mas.

Tak w ogóle, ciągnął tow. E. Gierek, kwestia pracy tow. Rapackiego jest niemalże przesądzona. Obecnie znajduje się on w ciężkim stanie (drugi zawał) i według orzeczenia lekarzy po wyzdrowieniu będzie mógł pracować nie więcej niż półtorej-dwie godziny dziennie. „Praktycznie to już nie pracownik”, powiedział tow. Gierek.

Za zgodność: [podpis nieczytelny]

15 X 1965 r.

Źródło: RGASPI, fond 495, op. 252, dzieło 230, akta personalne Adama Rapackiego, b.p.

Dokument nr 8

WYCIĄG
z dok. wch. nr 1539 z 12 V 1965 r.

Pomimo pewnego wzmocnienia pozycji „grupy neostalinowskiej” Gomułka nadal prowadzi politykę utrzymania równowagi w partii, starając się nie dopuścić do wzmocnienia któregoś z ekstremistycznych skrzydeł. W tej sprawie on w pełni liczy na poparcie członka Biura Politycznego, I sekretarza KW w Katowicach Gierka, który do tej pory nie uczestniczy w walce frakcyjnej. Gierka charakteryzuje to, że on rzeczywiście jest pełnym panem sytuacji w swojej organizacji partyjnej. Mając tam mocne oparcie, funkcjonuje zupełnie samodzielnie i pewnie występuje w Warszawie w roli pośrednika między zwalczającymi się grupami. Gierek otoczył się „technikami”, zjednoczył wokół siebie całą grupę. Oni nie przejawiają zainteresowania kwestiami ideologicznymi i stawiają na pierwszym planie rozwiązywanie praktycznych kwestii, szczególnie ekonomicznych.

Gomułka patrzy na Gierka jak na swego rodzaju gwaranta przed nadmiernym wzmocnieniem „grupy neostalinowskiej”. Ponieważ poszczególne grupy nie mogą osiągnąć porozumienia, to Gierek w obecnym czasie, widocznie, staje się jedynym ewentualnym pretendentem na stanowisko pierwszego sekretarza KC PZPR. O tym świadczy fakt, że jego kandydatura była wymieniana jako najbardziej właściwa na stanowisko premiera, kiedy niedawno mówiło się o przewidywanym odsunięciu Cyrankiewicza.

Dobrze rozumiejąc siłę swoich pozycji, Gierek tym niemniej nie przejawia takiej wyniosłości jak R. Strzelecki. Dlatego Gomułka uważa, że jemu nie grozi niebezpieczeństwo ze strony Gierka. Jednocześnie Gierek sądzi, iż może poczekać, póki nie pojawi się możliwość do dalszego awansu. Niewątpliwie to wszystko zapewnia przychylny stosunek do niego ze strony przywódcy PZPR. [...] Za zgodność: [podpis odręczny] Je. Gusiewa

Źródło: RGASPI, fond 495, op. 252, dzieło 37, akta personalne Józefa Cyrankiewicza, t. I, k. 176.

*

Mirosław Szumiło (ur. 1975) – doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Historii Społecznej XX Wieku w Instytucie Historii UMCS w Lublinie. Członek centralnego zespołu badawczego IPN realizującego projekt: „Struktury i działalność Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej” (koordynator projektu: prof. Jerzy Eisler). Aktualnie swoje zainteresowania badawcze koncentruje wokół komunistycznej elity władzy w Polsce. Oddał do druku pracę pt.: „Roman Zambrowski (1909–1977). Studium z dziejów elity komunistycznej w Polsce”. Przygotowuje monografię na temat elity PPR i PZPR.